

เกณฑ์การเปรียบเทียบศักราช

ได้กล่าวถึง การไขและเกณฑ์การนับของศักราชแต่ละชนิดมาแล้วในบทก่อน ในบทนี้จะ
ได้กล่าวถึงเกณฑ์การเปรียบเทียบศักราชแต่ละชนิด ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกแก่ผู้สนใจ
ศึกษาศักราช และเปรียบเทียบศักราช เมื่อพบศักราชชนิดใดชนิดหนึ่งปรากฏในหลักฐาน และ
ต้องการจะทราบอีกศักราชหนึ่ง เป็นคนว่า จากศัลาจารย์หลักที่ 1 กานที่ 4 บรรทัดที่ 9, 10
และ 11

"...1205 ศก ปีมะแม พุทธศักราชค่าแห่งหาโกริใจในใจ
และใส่ลายสีอไทยนี้ จึงมีเพื่อพุทธศักราชนั้นได้ไว้..."¹

ปีที่พุทธศักราชค่าแห่งทรงประดิษฐ์อักษรไทยตรงกับปี 1205 ศกนั้น สกในต้นเป็นมหา-
ศักราช หรือตรงกับมหาศักราช 1205 ถ้าต้องการจะทราบว่าตรงกับพุทธศักราช เท่าไร
ตามเกณฑ์การนับมหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี เออ 621 + มหาศักราช 1205
จะได้เป็นพุทธศักราช 1826 ถ้าต้องการจะทราบเป็นศักราชอันอีก อาทิเช่น จุลศักราช
คริสต์ศักราช ก็ยอมเปรียบเทียบหาได้ ดังจะได้เปรียบเทียบให้เห็นต่อไป

อนึ่งในการแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์การเปรียบเทียบศักราชชนิดต่าง ๆ ที่มีปรากฏอยู่ใน
หลักฐานฝ่ายไทยนั้น จะได้ทำการเปรียบเทียบโดยเริ่มจากศักราชที่ตั้งขึ้นไว้ (เกิดก่อน)
ก่อนไปจนกระทั่งศักราชทีหลัง (เกิดหลัง) ไขภายหลัง ส่วนใหญ่จะยึดเอาพุทธศักราชเป็น
แกนกลางในการเปรียบเทียบ

4.1 เกณฑ์การเปรียบเทียบอัญชนะศักราชกับศักราชอื่น

4.1.1 เกณฑ์การเปรียบเทียบอัญชนะศักราชกับพุทธศักราช

อัญชนะศักราชเป็นศักราชซึ่งพระเจ้าอัญชนะอัยกาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ร่วมกับ กาลเทวีพิคาบส และพระเจ้าสีหะ ทั้งขึ้นไว้ในแคว้นมกธ ประเทศอินเดีย ก่อนพุทธศักราช-

¹ในศิลาจารึกไพศาลย์, พระยา, เรื่องเดิม, หน้า 459 - 460.

147 ปี (ปีเต็ม) อยุธยาตั้งขึ้นในตำนานสิงหนวัติกุมาร เรียกกษัตริย์

เพราะฉะนั้นเมื่อทราบปีพุทธศักราช อาทิเช่น พุทธศักราช 2519 อยากทราบว่าตรงกับอยุธยาตั้งขึ้นกี่ปี ให้เอาพุทธศักราช 2519 ถัดบวกด้วย 147 จะได้อยุธยาตั้งขึ้น (2519 + 147) เท่ากับ 2666 หรือถ้าทราบปีอยุธยาตั้งขึ้น ต้องการทราบพุทธศักราช ให้เอา 147 ลบอยุธยาตั้งขึ้นนั้น จะได้ปีพุทธศักราชตามต้องการ

4.1.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบอยุธยาตั้งขึ้นกับคริสต์ศักราช

ตามเกณฑ์การเปรียบเทียบในปัจจุบันถือว่า คริสต์ศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 543 ปี แต่พุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอยุธยาตั้งขึ้น 147 ปี

เพราะฉะนั้นอยุธยาตั้งขึ้นก่อนคริสต์ศักราช (543 + 147) เท่ากับ 690 ปี เมื่อทราบปีคริสต์ศักราช เป็นอันว่า คริสต์ศักราช 1977 อยากทราบว่าตรงกับอยุธยาตั้งขึ้นกี่ปี ให้เอาคริสต์ศักราช 1977 ถัด บวกด้วย 690 (1977 + 690) จะได้อยุธยาตั้งขึ้น 2667 ในทำนองเดียวกัน ถ้าทราบปีอยุธยาตั้งขึ้น แล้วต้องการทราบว่าตรงกับคริสต์ศักราชเท่าไร ให้เอาอยุธยาตั้งขึ้นนั้นตั้งลบด้วย 690 จะได้ปีคริสต์ศักราชตามต้องการ

4.1.3 เกณฑ์เปรียบเทียบอยุธยาตั้งขึ้นกับมหาศักราช

มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี แต่พุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอยุธยาตั้งขึ้น 147 ปี เพราะฉะนั้นอยุธยาตั้งขึ้นก่อนมหาศักราช (621 + 147) เท่ากับ 768 ปี ถ้าทราบปีอยุธยาตั้งขึ้น เป็นอันว่า อยุธยาตั้งขึ้น 2666 อยากทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอา 2666 ถัด ลบด้วย 768 จะได้มหาศักราช (2666 - 768) เท่ากับ 1898 ในทำนองเดียวกัน เมื่อทราบปีมหาศักราชแล้ว อยากทราบว่าตรงกับอยุธยาตั้งขึ้นกี่ปี ให้เอาปีมหาศักราชนั้นตั้งบวกด้วย 768 จะได้ปีอยุธยาตั้งขึ้นตามต้องการ

4.1.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบอยุธยาตั้งขึ้นกับจุลศักราช

จุลศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 1181 ปี และพุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอยุธยาตั้งขึ้น 147 ปี เพราะฉะนั้นอยุธยาตั้งขึ้นก่อนจุลศักราช (1181 + 147) เท่ากับ 1328 ปี

เมื่อทราบปีจุลศักราช อาทิเช่น จุลศักราช 1338 ต้องการทราบว่าตรงกับอัฐมษักราชเท่าไร ให้เอาจุลศักราช 1338 ถึง บวกด้วย 1328 จะได้อัฐมษักราช 2666 แต่หาทราบปีอัฐมษักราชแล้ว อยากทราบว่าตรงกับจุลศักราชเท่าไร ให้เอาปีอัฐมษักราชนั้นตั้ง ลบด้วย 1328 จะได้ปีจุลศักราชตามต้องการ

4.1.5 เกณฑ์การเปรียบเทียบอัฐมษักราชกับรัตนโกสินทรศก

รัตนโกสินทรศก ตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี และพุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอัฐมษักราช 147 ปี เพราะฉะนั้น อัฐมษักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก ($2324 + 147$) เท่ากับ 2471 ปี เมื่อทราบปีรัตนโกสินทรศก เป็นคนว่า รัตนโกสินทรศก 112 อยากทราบว่าตรงกับอัฐมษักราชเท่าไร ให้เอารัตนโกสินทรศก 112 ถึง บวกด้วย 2471 จะได้ อัฐมษักราช ($112 + 2471$) เท่ากับ 2583 ถ้าทราบปีอัฐมษักราชก็สามารถหารรัตนโกสินทรศกได้ โดยเอาอัฐมษักราชนั้นตั้ง ลบด้วย 2471 จะได้รัตนโกสินทรศกตามต้องการ

ตารางสรุปเกณฑ์การเปรียบเทียบอัฐมษักราช กับศักราชอื่น

อัฐมษักราช	ลบด้วย	147	เป็น	พุทธศักราช
อัฐมษักราช	ลบด้วย	690	เป็น	คริสต์ศักราช
อัฐมษักราช	ลบด้วย	768	เป็น	มหาศักราช
อัฐมษักราช	ลบด้วย	1328	เป็น	จุลศักราช
อัฐมษักราช	ลบด้วย	2471	เป็น	รัตนโกสินทรศก

4.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักราชกับศักราชอื่น ๆ

4.2.1 เกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักราชกับอัฐมษักราช

พุทธศักราชตั้งขึ้นโดยพระเจ้าอชวเมดิศักร กับพระมหากัสสปเถระ กระทำปฐมสังคายนาภายหลังจากพระพุทธเจ้า สิ้นชีพิตักษัยปรินิพพานไปแล้ว และรวมกันตั้งพุทธศักราชขึ้นไร้แทนอัฐมษักราช โดยเริ่มนับพุทธศักราช 1 ตั้งแต่วันที่ทรงรับพระบรมวงศานุวงศ์พระสงฆ์มาสนับพุทธเจ้าปีหนึ่งตรงกับ-

อัญชนะศักดิ์กราช 148 จึงกำหนดพุทธศักดิ์กราชตั้งขึ้นภายหลังอัญชนะศักดิ์กราช 147 ปี

เพราะฉะนั้นถ้าวรณปีพุทธศักดิ์กราช เป็นศักราช พุทธศักดิ์กราช 2516 อยากรวมว่าตรงกับอัญชนะศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาพุทธศักดิ์กราช 2516 ตั้ง บวกด้วย 147 จะได้อัญชนะศักดิ์กราช $(2516 + 147)$ เท่ากับ 2663 เป็นต้น หรือถ้าวรณปีอัญชนะศักดิ์กราชแล้วอยากรวมว่าตรงกับพุทธศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาอัญชนะศักดิ์กราชนั้นตั้ง ลบด้วย 147 จะทราบพุทธศักดิ์กราชตามต้องการ

4.2.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักดิ์กราชกับคริสต์ศักดิ์กราช

พุทธศักดิ์กราชตั้งขึ้นก่อนคริสต์ศักดิ์กราช 543 ปี ถัดจากการทราบว่ามีพุทธศักดิ์กราช 2486 จะตรงกับคริสต์ศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาพุทธศักดิ์กราช 2486 ตั้ง ลบด้วย 543 จะได้คริสต์ศักดิ์กราช $(2486 - 543)$ เท่ากับ 1943 เป็นต้น หรือถ้าวรณปีคริสต์ศักดิ์กราชแล้ว อยากรวมว่าตรงกับพุทธศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาคริสต์ศักดิ์กราชตั้ง บวกด้วย 543 จะทราบปีพุทธศักดิ์กราชตามต้องการ

4.2.3 เกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักดิ์กราชกับมหาศักดิ์กราช

พุทธศักดิ์กราชตั้งขึ้นก่อนมหาศักดิ์กราช 621 ปี หรือมหาศักดิ์กราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักดิ์กราช 621 ปี ถ้าวรณปีพุทธศักดิ์กราช 2519 จะตรงกับมหาศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาพุทธศักดิ์กราช 2519 ตั้ง ลบด้วย 621 จะได้มหาศักดิ์กราช $(2519 - 621)$ เท่ากับ 1898 เป็นต้น หรือถ้าวรณปีมหาศักดิ์กราชแล้วอยากรวมว่าตรงกับพุทธศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอามหาศักดิ์กราชนั้นตั้ง บวกด้วย 621 จะทราบปีพุทธศักดิ์กราชตามต้องการ

4.2.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักดิ์กราชกับจุลศักดิ์กราช

พุทธศักดิ์กราชตั้งขึ้นก่อนจุลศักดิ์กราช 1181 ปี หรือจุลศักดิ์กราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักดิ์กราช 1181 ปี เมื่อทราบปีพุทธศักดิ์กราช เป็นศักราช พุทธศักดิ์กราช 2484 อยากรวมว่าตรงกับจุลศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาพุทธศักดิ์กราช 2484 ตั้ง ลบด้วย 1181 จะได้จุลศักดิ์กราช $(2484 - 1181)$ เท่ากับ 1303 เป็นต้น หรือถ้าวรณปีจุลศักดิ์กราชแล้วต้องการทราบว่าตรงกับพุทธศักดิ์กราชเท่าไร ให้เอาจุลศักดิ์กราชนั้นตั้ง บวกด้วย 1181 จะทราบปีพุทธศักดิ์กราชตามต้องการ

4.2.5 เกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักราชกับรัตนโกสินทรศก

พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก 2324 ปี หรือรัตนโกสินทรศก ตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี ถ้าทราบปีพุทธศักราช เป็นต้นว่า พุทธศักราช 2520 อยากทราบว่าตรงกับรัตนโกสินทรศกเท่าไร ให้เอาพุทธศักราช 2520 ตั้ง ลบด้วย 2324 จะได้รัตนโกสินทรศก (2520 - 2324) เท่ากับ 196 เป็นต้น หรือถ้าทราบปีรัตนโกสินทรศกแล้ว อยากทราบว่าตรงกับพุทธศักราชเท่าไร ให้เอา 2324 ตั้ง บวกด้วยปีรัตนโกสินทรศกนั้น จะได้ปีพุทธศักราชที่ต้องการทราบ

ตาราง สรุปเกณฑ์การ เปรียบเทียบพุทธศักราชกับศักราชอื่น

พุทธศักราช	บวกด้วย	147	เป็น	ฉัchnerศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	543	เป็น	คริสต์ศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	621	เป็น	มหาศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	1181	เป็น	จุลศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	2324	เป็น	รัตนโกสินทรศก

หมายเหตุ ถ้าเป็นเกณฑ์การ เปรียบเทียบในสมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา

พุทธศักราช	ลบด้วย	544	เป็น	คริสต์ศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	622	เป็น	มหาศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	1182	เป็น	จุลศักราช

หรือ

คริสต์ศักราช	บวกด้วย	544	เป็น	พุทธศักราช
มหาศักราช	บวกด้วย	622	เป็น	พุทธศักราช
จุลศักราช	บวกด้วย	1182	เป็น	พุทธศักราช

ดังจะได้แสดงรายละเอียดพร้อมทั้งหลักฐานให้เห็นเกณฑ์ในลำดับต่อไป

4.3 เกณฑ์การ เปรียบเทียบคริสต์ศักราชกับศักราชอื่น

คริสต์ศักราช เป็นศักราชสำคัญอีกศักราชหนึ่ง แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชาติไทย จะไม่มีปรากฏใญ่มากนัก แต่ในปัจจุบันจะพบคริสต์ศักราชมีปรากฏใญ่มากขึ้น และไม่ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวางมากขึ้น จึงพบว่าเอกสารซึ่งเป็นหลักฐาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่ชาวต่างประเทศเข้ามาเห็น และได้จดบันทึกเหตุการณ์ขณะนั้นไว้ เช่น จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ บันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เป็นต้น กล่าวคือลาลูแบร์เป็นอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส เพราะฉะนั้นการบันทึกเรื่องราวจึงใช้คริสต์ศักราช นอกจากนั้นฝรั่งเศสได้เข้ามายังประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์ และประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ได้เขียนเรื่องราวของประเทศเหล่านั้นไว้ ในบางครั้งจึงมีเรื่องเกี่ยวพันมาถึงประเทศไทยในฐานะประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง และประการสำคัญได้แก่การศึกษาประวัติศาสตร์สากล กล่าวคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ของโลก เช่น เหตุการณ์ในมหาสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 เป็นต้น หลักฐานและเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ จะบันทึกเวลาด้วยคริสต์ศักราชทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นเมื่อศึกษาคนควาประวัติศาสตร์ของ โลกหรือของประเทศต่าง ๆ ในโลก ในขณะเดียวกัน ก็ควรศึกษาถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ของประเทศไทยในเวลาเดียวกันนั้นด้วย ย่อมจะทำให้เกิดความเข้าใจ และศึกษาปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกต้องแท้และชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยในอดีต ใช้ศักราชกำหนดเวลาหลายชนิดสับสนกัน จึงจำเป็นต้องศึกษาเกณฑ์เปรียบเทียบของศักราชเหล่านั้นแต่ละชนิดกับคริสต์ศักราช ซึ่งเป็นศักราชสากลที่ใช้บันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ของชาติต่าง ๆ ในโลกไว้ดังต่อไปนี้

4.3.1 เกณฑ์การ เปรียบเทียบคริสต์ศักราชกับอัฐนระศักราช

คริสต์ศักราช เป็นศักราชซึ่งตั้งขึ้น โดยการกำหนดเอาวันประสูติของพระเยซูคริสต์ ซึ่งประสูติภายหลังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศกาศกาแห่ง พระพุทธศาสนาเสด็จดับขันธ-

ปรีนิพพานไปแล้ว 543 ปี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คริสต์ศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 543 ปี และพุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอัญชนะศักราช 147 ปี เพราะฉะนั้นคริสตศักราชตั้งขึ้นภายหลังอัญชนะศักราช (543 + 147) เท่ากับ 690 ปี เมื่อทราบปีคริสตศักราชแล้ว ต้องการทราบวาทตรงกับอัญชนะศักราชเท่าไร ให้เอาคริสตศักราชนั้นตั้งบวกด้วย 690 จะได้อัญชนะศักราชตามต้องการ ตัวอย่างเช่น คริสต์ศักราช 1945 ต้องการทราบว่าตรงกับอัญชนะเท่าไร ให้เอาคริสตศักราช 1945 ตั้ง บวกด้วย 690 จะตรงกับอัญชนะศักราช (1945 + 690) เท่ากับ 2635 เป็นต้น หรือถ้าทราบปีอัญชนะศักราชแล้ว อยากทราบว่าตรงกับคริสตศักราชเท่าไร ให้เอาอัญชนะศักราชนั้นตั้ง ลบด้วย 690 จะทราบคริสตศักราชตามต้องการ

4.3.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบคริสตศักราช กับพุทธศักราช

พุทธศักราชและคริสตศักราชเป็นศักราชสำคัญ และนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ศักราชทั้งสองชนิดนี้สัมพันธ์เกี่ยวของกันอย่างมาก จะเห็นไคราศักราชทั้งสองชนิดใช้กัน อาทิเช่น ในปฏิทินทุกชนิดจะพบว่าเมื่อบอกพุทธศักราชจะบอกคริสตศักราชไว้ด้วยเป็นต้นว่า ในปฏิทินบอกพุทธศักราช 2519 จะบอกคริสตศักราช 1976 ไว้ด้วยเสมอ

พิจารณาจากพุทธศักราชและคริสตศักราชที่ใช้กัน เช่น พุทธศักราช 2519 ตรงกับคริสตศักราช 1976 จะเห็นไคราศักราชทั้งสองแตกต่างกันอยู่ (2519 - 1976) เท่ากับ 543 ปี ตรงตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้ว เกณฑ์เปรียบเทียบพุทธศักราชกับคริสตศักราชนั้น ยึดถือพุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนคริสตศักราช 543 ปี * หรือพระเยซูคริสต์เจ้าประสูติภายหลังจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สิ้นกิจกับชนธิปรีนิพพานไป 543 ปี พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์

* กล่าวคือ การตั้งพุทธศักราชนั้น พุทธศาสนิกชนตั้งขึ้น โดยกำหนดการนับเวลาตั้งแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรีนิพพานไปแล้ว เป็นปีเริ่มพุทธศักราช ส่วนคริสตศักราชนั้น พวกคริสเตียนตั้งขึ้นโดยถือเอาปีประสูติของพระเยซูคริสต์ เป็นปีเริ่มคริสตศักราชตามมติลังกาถือว่า ปีประสูติ ของพระเยซูคริสต์นั้นภายหลังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธไปแล้วเป็นเวลา 544 ปี.

จุดเกิดต้นไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์กฎหมายไทย โดยเรียกว่าเกณฑ์ตามมติของฝ่ายลังกา ซึ่งฝ่ายประเทศไทยยอมรับเกณฑ์พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนคริสต์ศักราช 543 ปี มาใช้ในเกณฑ์เปรียบเทียบระหว่างพุทธศักราชกับคริสต์ศักราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ไซ้เกณฑ์การเปรียบเทียบ 544 ปี

เนื่องจากพุทธศักราชกับคริสต์ศักราช เป็นศักราชที่มีความสำคัญในปัจจุบัน จึงสมควรเสนอเกณฑ์การเปรียบเทียบไว้อย่างละเอียดกว่าศักราชอื่น ๆ ซึ่งกล่าวมาแล้ว เพราะแต่เดิมการนับรอบปีของพุทธศักราชนั้น ถือเกณฑ์การนับพุทธศักราชภายหลังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธไปแล้วตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 6 ปีมะเส็ง ไปจนถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีมะเมีย เป็นพุทธศักราชที่ 1 ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 การนับเดือนแบบไทยนั้นมี 12 เดือน ดังนี้

เดือนอ้าย	หมายถึง	เดือน 1
เดือนยี่	หมายถึง	เดือน 2
เดือนสาม	หมายถึง	เดือน 3
เดือนสี่	หมายถึง	เดือน 4
เดือนห้า	หมายถึง	เดือน 5
เดือนหก	หมายถึง	เดือน 6
เดือนเจ็ด	หมายถึง	เดือน 7
เดือนแปด	หมายถึง	เดือน 8
เดือนเก้า	หมายถึง	เดือน 9
เดือนสิบ	หมายถึง	เดือน 10
เดือนสิบเอ็ด	หมายถึง	เดือน 11
เดือนสิบสอง	หมายถึง	เดือน 12

มร. เกลาลูแบร์ ไทบัณฑิตการบ้านวันเดือนปีของชาวสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช ตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ไว้ดังนี้

Deüan Ai	เดือนอาย	หมายถึง	เดือน 1
Deüan Tgu	เดือนยี่	หมายถึง	เดือน 2
Deüan Sam	เดือนสาม	หมายถึง	เดือน 3
Deüan Sii	เดือนสี่	หมายถึง	เดือน 4
Deüan Haa	เดือนหา	หมายถึง	เดือน 5
Deüan Houk	เดือนหก	หมายถึง	เดือน 6
Deüan Ket	เดือนเจ็ด	หมายถึง	เดือน 7
Deüan Peet	เดือนแปด	หมายถึง	เดือน 8
Deüan Caou	เดือนเก้า	หมายถึง	เดือน 9
Deüan Sib	เดือนสิบ	หมายถึง	เดือน 10
Deüan Sib-Et	เดือนสิบเอ็ด	หมายถึง	เดือน 11
Deüan Sib-Song	เดือนสิบสอง	หมายถึง	เดือน 12 ¹

ในบางปีที่พุทธศักราชมีอธิกมาส หมายถึงในปีที่มีเดือนแปด 2 ทน ปีนั้นจะมี 13 เดือน
กล่าวคือ การนับเดือนอายถึงเดือนเจ็ด และเดือนเก้าถึงเดือนสิบสอง เป็นไปอย่างเดิม
มาเพิ่มเดือนแปดเป็นสองแปด ที่เรียกว่าแปดสองทน เวลานั้นนิยมเรียกแปดหน้าหรือแปดแรก
กับแปดหลัง เป็นต้น

คริสตศักราชไม่มีอธิกมาส มีการนับเดือนที่แน่นอน ปี 1 มี 12 เดือน ดังนี้

1. เดือน มกราคม (January)
2. เดือน กุมภาพันธ์ (February)
3. เดือน มีนาคม (March)

¹สันต ท. โกลลมุตฺร. (แปล) จากหมายเหตุเกลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์, เล่ม 2,
โดย มร. ลาลูแบร์. (โรงพิมพ์รุ่งรัตน์ : พระนคร) 2518, หน้า 79 - 80.

4. เดือน เมษายน (April)
5. เดือน พฤษภาคม (May)
6. เดือน มิถุนายน (June)
7. เดือน กรกฎาคม (July)
8. เดือน สิงหาคม (August)
9. เดือน กันยายน (September)
10. เดือน ตุลาคม (October)
11. เดือน พฤศจิกายน (November)
12. เดือน ธันวาคม (December)

เนื่องจากการเริ่มนับวัน เดือน ในรอบปี แตกต่างกันจึงทำให้การครบรอบ 1 ปี ไม่ตรงกัน คริสต์ศักราชถือเอาวันที่ 31 ธันวาคม เป็นวันสิ้นปีคริสตศักราช และวันที่ 1 มกราคม เป็นวันเริ่มปีคริสตศักราชใหม่ของทุกปี

ส่วนการเริ่มปีพุทธศักราชแบบดั้งเดิมถือเอาเดือน 6 แรม 1 ค่ำ เป็นวันขึ้นปี พุทธศักราชใหม่ ถ้าปีใดมีอธิกมาสยอมทำให้กลางเดือนเคลื่อนไปอีก 1 เดือน เพราะว่าเพิ่มเดือน แปรเข้ามาอีก 1 เดือน ดังกล่าวมาแล้วเบื้องต้น เพราะฉะนั้นจึงทำให้การเริ่มปีใหม่ของ พุทธศักราชกับคริสตศักราชไม่ตรงกัน แมว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงประกาศใช้พุทธศักราช แทน รัตนโกสินทรศก เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2455 แต่ยังคงนับเดือนในรอบปีอย่างเดิม คือเริ่มนับวันขึ้นปีใหม่ในวันที่ 1 เมษายน และไปสิ้นสุดปีพระพุทธศักราชในวันที่ 31 มีนาคม จนกระทั่งภายหลังคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกได้เข้ามาครอบงำ โดยเฉพาะกลุ่มคณะราษฎร ทั้งฝ่ายทหาร ข้าราชการ และพลเรือน จนกระทั่งมาถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีประกาศเปลี่ยนแปลงการนับเดือนของพุทธศักราชใหม่ เริ่มตั้งแต่นับเดือนมกราคมเป็นเดือนแรก และ

ถือเอาวันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ โดยมีประกาศดังนี้

"พระราชบัญญัติ มีประติทิน พุทธศักราช 2483 ตราไว้ ณ วันที่ 6 กันยายน พุทธศักราช 2483 โดยสภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรเปลี่ยนปีประติทินให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและโบราณประเพณีของไทย จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติปีประติทิน พุทธศักราช 2483"...

...มาตรา 4 ปีประติทินนี้ให้กำหนดระยะเวลาสิบสองเดือน เริ่มแต่วันที่ 1 มกราคม และสิ้นสุดในวันที่ 31 ธันวาคม

ซึ่งเรียกว่าปีพุทธศักราช 2483 ให้สิ้นสุดลงวันที่ 31 ธันวาคมที่จะถึงนี้ และซึ่งเรียกว่าปีพุทธศักราช 2484 ให้เริ่มวันที่ 1 มกราคม ต่อไป..."

เป็นอันว่าพุทธศักราชกับคริสตศักราช เริ่มนับวันเดือนปี เป็นทางราชการตรงกัน เมื่อสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และเริ่มใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 มกราคม พุทธศักราช 2484 และวันที่ 31 ธันวาคม เป็นวันสิ้นปีพุทธศักราช 2484

สรุปได้ว่าปีพุทธศักราชกับคริสตศักราช เริ่มนับวัน เดือน ตรงกันตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2484 หรือคริสตศักราช 1941 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบัน การวิเคราะห์เปรียบเทียบในการแปลงศักราชทั้งสองควย 543 จึงไม่เป็นปัญหา แต่ในปีพุทธศักราชก่อนพุทธศักราช 2484 ซึ่งการเริ่มนับวันเดือน เริ่มนับปีกับวันเดือนสิ้นปี ย่อมแตกต่างกัน เป็นตนวากการนับวันเริ่มต้นปีสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อทรงประกาศใช้พุทธศักราชเป็นศักราชทางราชการแล้ว ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2455 พระองค์ทรงถือเอาการ-

คำนวณวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน* ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้า ทรงคำนวณไว้ตรงกับเดือนเมษายนพอดี แต่ตรงวันที่เท่าไร แล้วแต่การคำนวณหาวันข้างขึ้นข้างแรมอีกครั้ง

เมื่อพุทธศักราชถวัลขึ้นเริ่มต้นปีในเดือนเมษายน ส่วนคริสต์ศักราชนั้นเริ่มต้นปีมาแต่ตั้งแต่เดือนมกราคม เพราะฉะนั้นในช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน การใช้เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงศักราชทั้งสองควย 543 จึงคลาดเคลื่อนได้ ควรจะใช้ 542 เป็นเกณฑ์

4.3.3 เกณฑ์การเปรียบเทียบคริสต์ศักราชกับมหาศักราช

การบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยในอดีต ไม่ค่อยมีปรากฏใช้มหาศักราชมากนัก ส่วนมากมหาศักราชมีปรากฏใช้ในสมัยสุโขทัย ส่วนในสมัยอื่น ๆ อาทิ รัตน สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น มีมหาศักราชปรากฏใช้ไม่มากนัก และในสมัยปัจจุบันมหาศักราชไม่มีปรากฏใช้แล้ว แต่เห็นสมควรนำมาแสดงถึงเกณฑ์การเปรียบเทียบไว้ควยดังนี้

ในตอนต้นโลกลาว ไวว่า มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี และคริสต์ศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 543 ปี เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า คริสต์ศักราชตั้งขึ้นก่อนมหาศักราช (621 - 543) เท่ากับ 78 ปี เพราะฉะนั้นถ้าทราบปีคริสต์ศักราชเป็นต้นว่า คริสต์ศักราช 1977 ต้องการทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอาปีคริสต์ศักราช 1977 ถึง ลบควย 78 จะทราบว่าตรงกับมหาศักราช (1977 - 78) เท่ากับ 1899 เป็นต้น หรือถ้าทราบปีมหาศักราช แล้วต้องการทราบว่าตรงกับคริสต์ศักราชเท่าไร ให้เอามหาศักราชนั้นถึง บวกควย 78 จะทราบปีคริสต์ศักราชตามต้องการ

4.3.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบคริสต์ศักราชกับจุลศักราช

ในหลักฐานฝ่ายไทยส่วนมากใช้จุลศักราชบันทึก เรื่องราวและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่นพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นว่า-

*วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน หรือเรียกวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ถ้าปีไหนเป็นปีอธิกมาส (เดือนแปด 2 หน) วันวิสาขบูชาเลื่อนไปเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7.

4. 3.5 เกณฑ์การเปรียบเทียบคริสตศักราชกับรัตนโกสินทรศก

รัตนโกสินทรศก เป็นศักราชซึ่งตั้งขึ้นใ้ช้ภายหลังสุด และใช้ในเวลาไม่นานนัก แต่ในช่วงระยะเวลาซึ่งการศึกษาอารยธรรมและอิทธิพลของประเทศตะวันตกทุก ๆ ด้าน กำลังเจริญออกมารุ่งเรืองในประเศไทย และประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย และเอเชียอาคเนย์ ความเกี่ยวข้องระหว่างประเทศไทยกับชาติตะวันตก มีทั้งทางสัมพันธไมตรี อาทิเช่น การส่งพระราชโอรสและข้าราชการบริพาร ไปศึกษายังประเทศตะวันตก และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสทวีปยุโรป เป็นต้น ส่วนทางความขัดแย้งนั้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นช่วงระยะเวลาซึ่งประสบกับภัยคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตก ทั้งประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศส กำลังแย่งอำนาจความเป็นใหญ่เหนือประเทศในแถบเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะประเทศไทยต้องประสบกับการคุกคามอย่างหนัก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินพระราชโบายแบบอยุธยา กล่าวคือ ทรงพยายามหลีกเลี่ยงการทำสงครามกับมหาอำนาจตะวันตก ทรงโอนอ่อนผ่อนตามคำเรียกร้องของมหาอำนาจบางประการ เพื่อแลกกับเอกราชและเสรีภาพของประเทศไทยไว้ อาทิเช่น เสียดินแดนในแหลมมลายูให้อังกฤษในการ เกิดกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส ในรัตนโกสินทรศก 112 ทรงเสียฝั่งของแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส เพื่อแลกกับเมืองจันทบุรี เป็นต้น จะเห็นได้ว่าตามเหตุการณ์ดังกล่าวมาโดยสังเขปแล้ว ประเทศไทยต้องเกี่ยวข้องกับมหาอำนาจตะวันตก มีทั้งการเจรจาแบบสัมพันธไมตรีทางการทูต และการลงนามตามสนธิสัญญา การลงนามในสนธิสัญญาทุกครั้ง มีการลงเวลา (ศักราช) ไว้ทางไทยคงใช้รัตนโกสินทรศก ทางประเทศมหาอำนาจไม่ว่าฝรั่งเศสหรืออังกฤษ ใช้คริสตศักราช ส่วนการบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายมหาอำนาจต่างบันทึกด้วยภาษาและตามแนวทัศน์ของตน เพราะฉะนั้นเพื่อการศึกษาเรื่องราวและเหตุการณ์อย่างเที่ยงธรรม โดยปราศจากความลำเอียง จึงควรศึกษาหลักฐาน เอกสาร ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลานั้น การบันทึกตามเวลาเป็นส่วนหนึ่งซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจถูกต้องได้ จึงจำเป็นจะต้องเข้าใจเกณฑ์การเปรียบเทียบศักราช ซึ่งใช้บันทึกเวลาการเกิดเหตุการณ์เหล่านั้น เพราะฉะนั้นเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจใหญ่ต้องแน่นอนยิ่งขึ้น จึงเสนอเกณฑ์การเปรียบเทียบศักราช

ซึ่งในขณะนั้น โศกนาฏกรรมคริสตจักรราชกับรัตนโกสินทรศก ไว้ดังนี้

ตามเกณฑ์การเปรียบเทียบที่โลกกล่าวมาแล้ว จุดศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก 1143 ปี และจุดศักราชตั้งขึ้นภายหลังคริสตศักราช 638 ปี เมื่อพิจารณาข้อความเปรียบเทียบดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าคริสตศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก ประมาณ $(1143 + 638)$ เท่ากับ 1781 ปี หรือรัตนโกสินทรศกตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี และคริสตศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 543 ปี แสดงว่าคริสตศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก $(2324 - 543)$ เท่ากับ 1781 ปี

พิจารณาจากเกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับรัตนโกสินทรศก และมหาศักราชกับคริสตศักราช ดังนี้

มหาศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก 1703 ปี ส่วนมหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังคริสตศักราช 78 ปี เพราะฉะนั้นคริสตศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก $(1703 + 78)$ เท่ากับ 1781 ปี

สรุปได้ว่าคริสตศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก 1781 ปี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า รัตนโกสินทรศกตั้งขึ้นภายหลังคริสตศักราช 1781 ปี ตัวอย่างเช่น วิกฤตกาณณ์ ร.ศ. 112 คือการเกิดกรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส เมื่อรัตนโกสินทรศก 112 ต้องการทราบว่าตรงกับคริสตศักราชเท่าไร ให้เอา 1781 ตั้งบวกด้วย 112 จะได้คริสตศักราช $(1781 + 112)$ เท่ากับ 1893

ตารางสรุปเกณฑ์การเปรียบเทียบคริสตศักราชกับศักราชอื่น

คริสตศักราช	บวกด้วย	690	อัญชนะศักราช
คริสตศักราช	บวกด้วย	543	พุทธศักราช
คริสตศักราช	ลบด้วย	78	มหาศักราช
คริสตศักราช	ลบด้วย	638	จุลศักราช
คริสตศักราช	ลบด้วย	1781	รัตนโกสินทรศก

4.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับศักราชอื่น

มหาศักราช เป็นศักราชซึ่งพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ เมืองทักกะศิลา แคว้นคันธาระ (ประเทศปากีสถานในปัจจุบัน) ตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี และเป็นศักราชที่ชาติไทยในสมัยกรุงสุโขทัยรับมาใช้สืบต่อจากชนชาติคังเคิม และใช้จนกระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง แมว่าปัจจุบันจะไม่มีปรากฏใช้แล้วก็ตาม แต่ยังมีปรากฏใช้ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชาติไทยในอดีต จึงไต่เข้ามาเปรียบเทียบเทียบกับศักราชอื่น ๆ ไว้ดังนี้

4.4.1 เกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับอัฐนะศักราช

มหาศักราชเป็นศักราชซึ่งตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี แต่พุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอัฐนะศักราช 147 ปี เพราะฉะนั้นมหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังอัฐนะศักราชเท่ากับ $(621 + 147 =) 768$ ปี ถ้าต้องการทราบวามหาศักราช 1205 จะตรงกับอัฐนะศักราชเท่าไร ให้เอามหาศักราช 1205 ตั้ง บวกด้วย 768 จะได้อัฐนะศักราชเท่ากับ $(1205 + 768 =) 1973$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีอัฐนะศักราช แล้วต้องการทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอาอัฐนะศักราชตั้ง ลบด้วย 768 จะได้มหาศักราชตามต้องการ

4.4.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับพุทธศักราช

พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนมหาศักราช 621 ปี เพราะฉะนั้นเมื่อทราบปีพุทธศักราชแล้ว ต้องการทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอาพุทธศักราชนั้นตั้ง ลบด้วย 621 จะได้มหาศักราชตามต้องการ ตัวอย่างเช่น พุทธศักราช 1902 จะตรงกับมหาศักราช เท่ากับ $(1902 - 621 =) 1281$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีมหาศักราช แล้วต้องการทราบว่าตรงกับพุทธศักราชเท่าไร ให้เอามหาศักราชตั้ง บวกด้วย 621 จะได้ปีพุทธศักราชตามต้องการ

4.4.3 เกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับคริสต์ศักราช

มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี แต่คริสต์ศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 543 ปี เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว จะเห็นวามหาศักราชตั้งขึ้นภายหลัง

คริสต์ศักราช เท่ากับ $(621 - 543 =) 78$ ปี เพราะฉะนั้นเมื่อทราบปีคริสต์ศักราช อาทิเช่น คริสต์ศักราช 1945 อยากทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอาคริสต์ศักราช 1945 ตั้ง ลบด้วย 78 จะทราบว่าตรงกับมหาศักราช เท่ากับ $(1945 - 78 =) 1867$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีมหาศักราช แล้วต้องการจะทราบว่าตรงกับคริสต์ศักราชเท่าไร ให้เอามหาศักราชตั้ง บวกด้วย 78 จะได้ปีคริสต์ศักราชตามต้องการ

4.4.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับจุลศักราช

มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี แต่จุลศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 1181 ปี เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว จะเห็นวามหาศักราชตั้งขึ้นก่อนจุลศักราช เท่ากับ $(1181 - 621 =) 560$ ปี เพราะฉะนั้นเมื่อทราบปีจุลศักราช เป็นต้นว่า จุลศักราช 1143 อยากทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอาจุลศักราช 1143 ตั้ง บวกด้วย 560 จะได้ มหาศักราชเท่ากับ $(1143 + 560 =) 1703$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีมหาศักราช แล้วอยากทราบว่าตรงกับจุลศักราชเท่าไร ให้เอามหาศักราชตั้ง ลบด้วย 560 จะได้ปีจุลศักราชตามต้องการ

4.4.5 เกณฑ์การเปรียบเทียบมหาศักราชกับรัตนโกสินทรศก

มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 621 ปี แต่รัตนโกสินทรศกตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วจะเห็นวามหาศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก เท่ากับ $(2324 - 621 =) 1703$ ปี เพราะฉะนั้นถ้าทราบปีรัตนโกสินทรศก เป็นต้นว่า รัตนโกสินทรศก 112 อยากทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอา 1703 ตั้ง บวกด้วย รัตนโกสินทรศก 112 จะได้มหาศักราชเท่ากับ $(1703 + 112 =) 1815$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีมหาศักราชแล้วอยากทราบว่าตรงกับรัตนโกสินทรศกเท่าไร ให้เอามหาศักราชตั้ง ลบด้วย 1703 จะได้ปีรัตนโกสินทรศก ตามต้องการ

ตารางสรุป เภดทหาร เปรียบเทียบมหาศักราชกับศักราชอื่น

มหาศักราช	บวกควย	768	เป็น	อัญชนะศักราช
มหาศักราช	บวกควย	621	เป็น	พุทธศักราช
มหาศักราช	บวกควย	78	เป็น	คริสต์ศักราช
มหาศักราช	ลบควย	560	เป็น	จุลศักราช
มหาศักราช	ลบควย	1703	เป็น	รัตนโกสินทรศก

4.5 เภดทหาร เปรียบเทียบจุลศักราชกับศักราชอื่น

จุลศักราชเป็นศักราชที่สร้างขึ้นในประเทศพม่า โดยทั่วไปเชื่อว่าพระเจ้าแสนกระราชา หรือบุปผิสระหัน กษัตริย์ราชวงศ์สมุททตฺต เป็นผู้ตั้ง แต่ศาสตราจารย์ลูซ (Luce) อ้างว่ากษัตริย์พยู (Pyu) ราชวงศ์สุวรรณภูมิแห่งศรีโคกนคร ซึ่งเป็นชนดั้งเดิม อาศัยอยู่ในพม่า ก่อนชนชาวพม่าในปัจจุบัน เป็นผู้ตั้งจุลศักราช ตามที่ปรากฏใช้ในจารึกพยู ตั้งแต่จุลศักราช 35 ถึง 80 ส่วนจุลศักราชเริ่มมีปรากฏใช้ในหลักฐานฝ่ายไทย ตั้งแต่จุลศักราช 733 ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 62 ถึง โลกถาวมาแล้วข้างต้น ในหลักฐานฝ่ายไทยมีปรากฏใช้ จุลศักราชมากขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง จนกระทั่งนิยมใช้มากที่สุดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนกระทั่งถึง จุลศักราช 1250 เป็นปีที่ 21 ในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนที่จะทรงประกาศใช้รัตนโกสินทรศก ในราชการแผนกเงินแทนจุลศักราช 1250 จึงนับว่า จุลศักราช เป็นศักราชที่ใช้ในหลักฐานฝ่ายไทยมาก ในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ของชาติไทย และประวัติศาสตร์ของชาติอื่น ๆ ในโลก จึงสมควรที่จะได้นำมาถว้เปรียบเทียบกับศักราชอื่น ๆ ทั้งที่นิยมใช้มาแล้วในอดีต และกำลังนิยมใช้ใน ปัจจุบัน อาทิเช่น คริสต์ศักราชและพุทธศักราช เป็นต้น จึงจะได้เสนอเกณฑ์เปรียบเทียบระหว่างจุลศักราชกับศักราชอื่นในลำดับต่อไป

4.5.1 เกณฑ์การเปรียบเทียบจตุศักราชกับอัญนะศักราช

อัญนะศักราชตั้งขึ้นก่อนพุทธศักราช 147 ปี และพุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนจตุศักราช 1181 ปี เพราะฉะนั้นจตุศักราชตั้งขึ้นภายหลังจากอัญนะศักราชเท่ากับ $1181 + 147 = 1328$ ปี เมื่อทราบ อัญนะศักราช เป็นศักราชอัญนะศักราช 2666 แล้วต้องการทราบว่าตรงกับจตุศักราชเท่าไร ให้เอาอัญนะศักราช 2666 ตั้ง ลบด้วย 1328 จะได้จตุศักราชเท่ากับ $2666 - 1328 = 1338$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีจตุศักราชแล้วอยากทราบว่าตรงกับอัญนะศักราชเท่าไร ให้เอาจตุศักราชนั้นตั้ง บวกด้วย 1328 จะได้อัญนะศักราชตามต้องการ

4.5.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบจตุศักราชกับพุทธศักราช

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า จตุศักราชตั้งขึ้นภายหลังจากพุทธศักราช 1181 ปี เพราะฉะนั้นถ้าหากทราบปีพุทธศักราช แล้วต้องการจะทราบว่าตรงกับจตุศักราชเท่าไร ให้เอาปีพุทธศักราชตั้ง ลบด้วย 1181 จะได้จตุศักราชตามต้องการ ตัวอย่างเช่น ปีพุทธศักราช 2325 จะตรงกับจตุศักราชเท่ากับ $2325 - 1181 = 1144$ เป็นต้น หรือถ้าทราบปีจตุศักราชแล้ว อยากทราบว่าตรงกับพุทธศักราชเท่าไร ให้เอาจตุศักราชนั้นตั้ง บวกด้วย 1181 จะได้พุทธศักราชตามต้องการ

4.5.3 เกณฑ์การเปรียบเทียบจตุศักราชกับคริสต์ศักราช

จตุศักราชตั้งขึ้นภายหลังจากพุทธศักราช 1181 ปี และคริสต์ศักราชตั้งขึ้นภายหลังจากพุทธศักราช 543 ปี เมื่อพิจารณาตามตัวเลข จะเห็นได้ว่าจตุศักราชตั้งขึ้นภายหลังจากคริสต์ศักราชเท่ากับ $1181 - 543 = 638$ ปี

สมมติว่าทราบปีคริสต์ศักราช 1776 ต้องการทราบว่าตรงกับจตุศักราชเท่าไร ให้เอาคริสต์ศักราชตั้ง ลบด้วย 638 จะได้ปีจตุศักราชตามต้องการ ดังนี้ $1776 - 638 = 1138$ เพราะฉะนั้นปีคริสต์ศักราช 1776 จะตรงกับจตุศักราช 1138 เป็นต้น หรือถ้าทราบปีจตุศักราช แล้วต้องการทราบว่าตรงกับคริสต์ศักราชเท่าไร ให้เอาจตุศักราชนั้นตั้ง บวกด้วย 638 จะได้คริสต์ศักราชตามต้องการ

4.5.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบจุดศักราชกับมหาศักราช

จุดศักราชตั้งขึ้นภายหลังกฤษศักราช 638 ปี แต่มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังกฤษศักราช 78 ปี เมื่อพิจารณาตามตัวเลขจะเห็นได้ว่า จุดศักราชตั้งขึ้นภายหลังกฤษศักราชเท่ากับ $638 - 78 = 560$ ปี ถ้าหากทราบปีมหาศักราช อาทิเช่น มหาศักราช 1205 ต้องการทราบว่าตรงกับจุดศักราชเท่าไร ให้เอามหาศักราชตั้ง ลบด้วย 560 จะได้จุดศักราชตามต้องการดังนี้ $1205 - 560 = 645$ เพราะฉะนั้นมหาศักราช 1205 จะตรงกับจุดศักราช 645 เป็นต้น หรือถ้าทราบปีจุดศักราช แล้วอยากทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอาจุดศักราชนั้นตั้ง บวกด้วย 560 จะได้มหาศักราชตามต้องการ

4.5.5 เกณฑ์การเปรียบเทียบจุดศักราชกับรัตนโกสินทรศก

รัตนโกสินทรศกตั้งขึ้นภายหลังกุศักราช 2324 ปี แต่จุดศักราชตั้งขึ้นภายหลังกุศักราช 1181 ปี เพราะฉะนั้นจุดศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก เท่ากับ $2324 - 1181 = 1143$ ปี เมื่อทราบปีรัตนโกสินทรศก เป็นต้นว่ารัตนโกสินทรศก 112 ต้องการทราบว่าตรงกับจุดศักราชเท่าไร ให้เอา 1143 ตั้ง บวกด้วยปีรัตนโกสินทรศกนั้น จะทราบปีจุดศักราชตามต้องการดังนี้ เอา $1143 + 112$ จะได้จุดศักราช 1255

สรุปได้ว่า ปีรัตนโกสินทรศก 112 จะตรงกับจุดศักราช 1255 เป็นต้น หรือถ้าทราบปีจุดศักราช แล้วอยากทราบว่าตรงกับรัตนโกสินทรศกเท่าไร ให้เอาปีจุดศักราชตั้ง ลบด้วย 1143 จะได้รัตนโกสินทรศกตามต้องการ

ตารางสรุปเกณฑ์การ เปรียบเทียบจุดศักราชกับศักราชอื่น

จุดศักราช	บวกด้วย	1328	เป็น	อัญชนะศักราช
จุดศักราช	บวกด้วย	1181	เป็น	พุทธศักราช
จุดศักราช	บวกด้วย	638	เป็น	กฤษศักราช
จุดศักราช	บวกด้วย	560	เป็น	มหาศักราช
จุดศักราช	ลบด้วย	1143	เป็น	รัตนโกสินทรศก

4.6 เกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทร์ศก กับศักราชอื่น

รัตนโกสินทร์ศก เป็นศักราชซึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้นับวัน 2 เดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ ปีฉลู สัมฤทธิศก จุฬศักราช 1250 เป็นวันที่ 1 เมษายน รัตนโกสินทร์ศก 108 เป็นต้นมา ทรงกำหนดเอาปีตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เป็นรัตนโกสินทร์ศก 1 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2325 หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า รัตนโกสินทร์ศก ตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี

ในช่วงเวลาซึ่งใช้รัตนโกสินทร์ศกในราชการแผ่นดิน มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ชาติไทยมากมาย เช่น วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 เป็นต้น ครั้นเวลาต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศใช้พุทธศักราชในราชการแผ่นดินแทนรัตนโกสินทร์ศก เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก 131 เป็นพระพุทธศักราช 2455 เวลาผ่านไปแล้วเกือบศตวรรษ คนรุ่นต่อมาเกือบจะไม่รู้จักรัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) จึงจำเป็นต้องนำมากล่าวเปรียบเทียบศักราชที่รู้จักและนิยมใช้กันในปัจจุบัน อาทิเช่น พุทธศักราช คริสต์ศักราช เป็นต้น และศักราชอื่นทั่วไปซึ่งนิยมใช้ในอดีตดังต่อไปนี้

4.6.1 เกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทร์ศกกับอัฐนະศักราช

รัตนโกสินทร์ศกตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี และพุทธศักราชตั้งขึ้นภายหลังอัฐนະศักราช 147 ปี เพราะฉะนั้นรัตนโกสินทร์ศกตั้งขึ้นภายหลังอัฐนະศักราช

$$2324 + 147 \text{ ปี} = 2471 \text{ ปี}$$

ถ้าทราบปีรัตนโกสินทร์ศก เป็นต้นวารัตนโกสินทร์ศก 112 จะตรงกับอัฐนະศักราชเท่าไร ให้เอา 2471 ทั้ง บวกควยปีรัตนโกสินทร์ศกนั้น ดังนี้ เอา 2471 + 112 จะได้ อัฐนະศักราช 2583 เป็นต้น

4.6.2 เกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทร์ศก กับพุทธศักราช

ใ้กล่าวมาแล้ววารัตนโกสินทร์ศก ตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี ดังนั้นเมื่อทราบปีรัตนโกสินทร์ศกแล้ว อยากทราบว่าตรงกับพุทธศักราชเท่าไร ให้เอา

2324 ตั้ง บวกด้วยปีรัตนโกสินทรศกที่ทราบแล้ว ตัวอย่างเช่น รัตนโกสินทรศก 112 จะตรงกับพุทธศักราช เท่ากับ $(2324 + 112 =) 2436$ เป็นต้น

4.6.3 เกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทรศกกับคริสต์ศักราช

รัตนโกสินทรศกตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี และคริสต์ศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 543 ปี จากการเปรียบเทียบจะเห็นว่ารัตนโกสินทรศก ตั้งขึ้นภายหลังคริสต์ศักราช $2324 - 543 = 1781$ ถ้ายกทราบว่าปีรัตนโกสินทรศก 112 จะตรงกับคริสต์ศักราชเท่าไร ให้เอา 1781 บวกด้วยรัตนโกสินทรศก 112 ดังนี้ $1781 + 112 = 1893$ เพราะฉะนั้นรัตนโกสินทรศก 112 ตรงกับคริสต์ศักราช 1893 เป็นต้น

4.6.4 เกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทรศก กับมหาศักราช

รัตนโกสินทรศก ตั้งขึ้นภายหลังคริสต์ศักราช 1781 ปี แต่มหาศักราชตั้งขึ้นภายหลังคริสต์ศักราช 78 ปี เพราะฉะนั้นมหาศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก $1781 - 78 = 1703$ ปี ดังนั้นถ้ายกทราบว่าปีรัตนโกสินทรศก เป็นต้นว่า รัตนโกสินทรศก 112 ยกทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอา 1703 ตั้ง บวกด้วย รัตนโกสินทรศก 112 จะทราบว่าตรงกับมหาศักราชเท่าไรตามต้องการ ดังนี้ $1703 + 112 = 1815$ สรุปได้ว่ารัตนโกสินทรศก 112 ตรงกับมหาศักราช 1815 เป็นต้น

4.6.5 เกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทรศกกับจุลศักราช

รัตนโกสินทรศกตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 2324 ปี และจุลศักราชตั้งขึ้นภายหลังพุทธศักราช 1181 ปี จากการเปรียบเทียบจะเห็นว่า จุลศักราชตั้งขึ้นก่อนรัตนโกสินทรศก $2324 - 1181 = 1143$ ปี ถ้ามุมติว่าอยากรู้ว่าปีรัตนโกสินทรศก 112 จะตรงกับจุลศักราชเท่าไร ให้เอา 1143 ตั้ง บวกด้วยรัตนโกสินทรศก 112 จะทราบว่าตรงกับจุลศักราชเท่าไรตามต้องการดังนี้ $1143 + 112 = 1255$ เพราะฉะนั้นรัตนโกสินทรศก 112 จะตรงกับจุลศักราช 1255 เป็นต้น

ตารางสรุปเกณฑ์การเปรียบเทียบรัตนโกสินทร์ศกกับศักราชอื่น

รัตนโกสินทร์ศก	บวกควย	2471	เป็น	อัญชนะศักราช
รัตนโกสินทร์ศก	บวกควย	2324	เป็น	พุทธศักราช
รัตนโกสินทร์ศก	บวกควย	1781	เป็น	คริสต์ศักราช
รัตนโกสินทร์ศก	บวกควย	1703	เป็น	มหาศักราช
รัตนโกสินทร์ศก	บวกควย	1143	เป็น	จุลศักราช

แต่เกณฑ์การเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงศักราช ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อันได้แก่เกณฑ์การเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงศักราชในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงสุโขทัย เป็นต้น มีเกณฑ์การแปลงศักราชแตกต่างกันกับเกณฑ์การแปลงศักราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเวลา 1 ปี ดังนี้ คือ

1. พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนคริสต์ศักราช 544 ปี
2. พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนมหาศักราช 622 ปี
3. พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนจุลศักราช 1182 ปี

1. พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนคริสต์ศักราช 544 ปี

ตามเกณฑ์การเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงพุทธศักราชกับคริสต์ศักราช ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ใช้เกณฑ์ 543 ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่เกณฑ์การเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงพุทธศักราชกับคริสต์ศักราชในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ใช้เกณฑ์ 544 อาทิเช่น จากประชุมพงศาวดารภาคที่ 34 กล่าวถึงหนังสือออกกวีสรรสุนทร (โขนापान) ถึงบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ชื่อ เกอลาแซตส์ ตอนท้ายหนังสือโขนออกศักราชไว้ดังนี้คือ

"...หนังสือมา ณ เดือน 8 แรม 2 ค่ำ ปีเถาะ นพศักราช 2231
ตรงกับวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1687"

¹ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 34, หน้า 15.

และในหนังสือสัญญาไทย - ฝรั่งเศส ครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีศักราช
กำหนดไว้ตอนสุดท้ายโดยข้อความใน Plate IX หน้า 226 ว่างดังนี้

"สนธิสัญญาปี พ.ศ. 2231 (ค.ศ. 1687)"¹

เมื่อพุทธศักราช 2231 ตรงกับคริสต์ศักราช 1687 จะเห็นว่าพุทธศักราชแตกต่าง
กับคริสต์ศักราชอยู่ 2231 - 1687 เท่ากับ 544 ปี

สรุปได้ว่าเกณฑ์การเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงพุทธศักราชกับคริสต์ศักราชใน
สมัยเริ่มแรก คือสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง โดยเฉพาะสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ใช้เกณฑ์ 544 เมื่อทราบพุทธศักราชแล้ว ถาคองการทราบคริสต์ศักราช ให้เอาพุทธศักราช
ตั้ง ลบด้วย 544 จะได้ปีคริสต์ศักราช ตัวอย่างเช่น พุทธศักราช 2229 ตรงกับคริสต์ศักราช
2229 - 544 เท่ากับ 1685 ถาทราบคริสต์ศักราช ให้เอา 544 บวก จะได้พุทธศักราช
ตัวอย่างเช่น คริสต์ศักราช 1767 ตรงกับพุทธศักราช 1767 + 544 เท่ากับ 2311 เป็นต้น
สมัยกรุงศรีอยุธยานับเกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักราชกับคริสต์ศักราชแบบลังกา แต่มาเปลี่ยน
ใช้เกณฑ์เปรียบเทียบเป็น 543 เมื่อสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังได้กล่าวมาแล้ว

มูลเหตุการใช้เกณฑ์การเปรียบเทียบศักราชคลาดเคลื่อน

มูลเหตุการใช้เกณฑ์การเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงศักราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
คลาดเคลื่อน ไปจากสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงสุโขทัย เป็นเวลา 1 ปี พอจะสันนิษฐานได้ดังนี้

ประการแรก ความสับสนวนวายในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนกระทั่งการเสีย
กรุงศรีอยุธยา* หลักฐานเอกสารต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีถูกทำลาย

¹ประชุมจกหมายเทศุ สมัยอยุธยา ภาค 1, เรื่องเดิม, หน้า 13.

* กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าตีแตกเมื่อวันอังคาร เดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีกุนนพศก สอบ-
ปฏิทิน 200 ปี ตรงกับวันที่ 7 เมษายน 2310 ซึ่งตรงกับภาคหลวงฝรั่งเศส เขียนไว้
ชัดเจนว่า พม่าเข้ากรุงได้เมื่อวันที่ 7 เมษายน (ค.ศ.) 1767 (จากหนังสือผลงานการค้นคว้า
และ เก็บถาวร (ไม่) เก็บ ของ ดร. ประเสริฐ ณ นคร หน้า 88)

กระจัดกระจายสูญหายไปเป็นจำนวนมาก ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกู้สรีภพจากพม่า มาได้ พระองค์ต้องเสียเวลาปราบปรามบรรดาคนกบฏต่าง ๆ ซึ่งก่อกวนใหญ่หลังจากการเสีย กรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้ายแก่พม่า การปราบปรามความวุ่นวายภายในประเทศนอกจากจะเกิดความเสียหายแก่หลักฐาน เอกสารแล้ว ยังสูญเสียนกษัตริย์ความรู้ในสมัยนั้นไปอีก จึงนับว่าการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้ายนำความสูญเสียมหาศาลแก่ประเทศไทยจะฟื้นฟูบ้านเมืองให้เป็นที่มั่นคงได้อีก ต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 15 ปีเศษ (คือ พ.ศ. 2310 ถึง พ.ศ. 2325)

ประการที่สอง เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกวันที่ 7 เมษายน พุทธศักราช 2310 จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ใช้เวลานานกว่าจะฟื้นฟูบูรณะประเทศไทยให้มั่นคงแข็งแรงแล้วจึงค้นหาหลักฐานที่สำคัญ ๆ ในอดีต อาทิเช่น สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น

ส่วนใหญ่ถูกทำลายสูญหาย ที่เหลือก็ไม่สมบูรณ์ เช่น พงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ เป็นต้น ตัวบุคคลที่มีความรู้ถูกพม่าจับไปเป็นเชลยบาง หินหายเข้าปากไปบางส่วนมากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี จะได้รับสืบทอดมาจากสถาบัน พุทธศาสนา

ประการที่ 3 สถาบันศาสนา อันได้แก่พระภิกษุสงฆ์ คงได้รับความกระทบกระเทือนน้อยที่สุด ในการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้าย เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงฟื้นฟูและรวบรวมหลักฐาน เอกสารครั้งกรุงศรีอยุธยา ส่วนใหญ่ไถ่มาจากวัด พระภิกษุเป็นผู้อนุรักษ์ไว้อย่าง บอกละเอียดปากเปล่าบ้าง และควมมูลเหตุประการนี้ จึงเกิดข้อสันนิษฐานขึ้นภายหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งสุดท้ายแล้ว ทำให้การบอกละหรือการถ่ายทอดของพระภิกษุสงฆ์สืบทอดมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และช่วงนี้เอง อาจจะทำให้เกิดการแปลงศักราชต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยากับกรุงรัตนโกสินทร์ แตกต่างกัน 1 ปี ตามธรรมเนียมของพระภิกษุสงฆ์ก่อนจะแสดงพระธรรมเทศนา ท่านจะประกาศใช้อดีตศักราชว่า ขณะนี้พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานมาแล้วกี่ปี

2. พุทธศักราชตั้งชนกอนมหาศักราช 622 ปี

จากเกณฑ์การเปรียบเทียบหรือการแปลงศักราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคหลักเกณฑ์คามหนึ่งคือสอบศักราชของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ พุทธศักราชตั้งชนกอนมหาศักราช 621 ปี แต่จากการสอบค้นการไขมหาศักราชในศิลาจารึก และกฎหมายในสมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ปรากฏว่าเกณฑ์การใช้พุทธศักราชต่างกับมหาศักราช 622 ปี หรือพุทธศักราชตั้งชนกอนมหาศักราช 622 ปี ตัวอย่างเช่น จากจารึกหลักที่ 54 เป็นศิลาจารึกภาษาไทยและมคธ กล่าวถึงมหาศักราช และพุทธศักราช โดยเปรียบเทียบให้เห็นความมหาศักราชแตกต่างจากพุทธศักราชอยู่ 622 ปี ดังนี้

"ศุภมัสสุ 1470 ศกวอก นักษัตร มาระมาส เอกภิกขี เกิดศุภรวาร
กาลเมือสถาปนาโคเชษฐฤกษ์เพลาอุษาโยค และพุทธศักราชได้
2092 พระพรรษา มหาเถรศรีพงษ์ราชางสุอุปาศักทั้งหลายชา-
ทายก มหาพรหมกุมารชาทายก..."¹

จะเห็นว่าเมื่อพุทธศักราช 2092 ตรงกับมหาศักราช 1470 ตามที่กล่าวไว้ในจารึก พุทธศักราชกับมหาศักราช ต่างกันอยู่ (2092 - 1470) เท่ากับ 622 ปี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือพุทธศักราชตั้งชนกอนมหาศักราช 622 ปี

นายธิต อยู่โพธิ์ เสนอบทความ "เรื่องบันทึกเกณฑ์สอบศักราช" ตรวจสอบใหม่ ได้กล่าวถึงเกณฑ์ พ.ศ. กับ ม.ศ. ไว้ดังนี้

"เกณฑ์มหาศักราชกับพุทธศักราชก็เช่นเดียวกัน ตามสมุด
สอบศักราชว่า "พุทธศักราชมากกว่ามหาศักราช 621 ปี"
แต่ตามที่ปรากฏในบานแพนงประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1
นั้น ต้องเอาเกณฑ์ 622 ลบ ปีนักษัตรจึงจะลงกัน ทั้งนี้
จะเห็นได้ แม้ในหลักศิลาจารึกสมัยสุโขทัย หลักที่ 6

¹ ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 3, เรื่องเดิม, หน้า 100.

(จารึกภาษาบาลีของพระมหากษัตริย์ราชาที่ 1) ที่ว่า มหัทธรม-
ราชาที่ 1 เสด็จออกทรงผนวชเมื่อ พ.ศ. 1905 ปีฉลู นั้น ในหลัก
ที่ 5 จารึกภาษาไทย และหลักที่ 4 ภาษาเขมร ลงไว้เป็นมหาศักราช
1283 ปีฉลู เหมือนกัน เมื่อนำมาลบกันแล้วจะได้เกณฑ์เป็น 622
ถ้าเอาเกณฑ์ 621 ลบแล้วจะตรงกับปีชวาลไป ไม่ใช่ปีฉลู..."¹

เพราะฉะนั้นเกณฑ์การเปรียบเทียบและการแปลงมหาศักราช เป็นพุทธศักราชในสมัย
กรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยาตอนต้น และตอนกลางใช้เกณฑ์ 622 ปี ถ้าทราบปีพุทธศักราช
อาทิเช่น พุทธศักราช 2231 ต้องการทราบวาทรงกับมหาศักราชเท่าไร ให้เอา 622 ลบ
พุทธศักราช 2231 จะได้มหาศักราช (2231 - 622) เท่ากับ 1609 หรือเมื่อทราบ
มหาศักราช อาทิเช่น มหาศักราช 1205 ต้องการทราบพุทธศักราช ให้เอา 622 บวก
จะตรงกับพุทธศักราช (1205 + 622) เท่ากับ 1827 เป็นต้น

3. พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อนจุลศักราช 1182 ปี

เกณฑ์การเปรียบเทียบหรือการแปลงระหว่างพุทธศักราชกับจุลศักราชในสมัยกรุง-
รัตนโกสินทร์ ใช้เกณฑ์แตกต่างกัน 1181 ถึงใกล้เคียงมาแล้ว แต่ในสมัยกรุงสุโขทัยและ
สมัยกรุงศรีอยุธยา ใช้เกณฑ์พุทธศักราชตั้งก่อนจุลศักราช 1182 ปีตลอด

จากการสอบค้นในศิลาจารึกและจดหมายเหตุ จึงพบว่ามี การเปรียบเทียบจุลศักราช
กับพุทธศักราชไว้ จารึกหลักที่ 51 จารึกลานเงินอักษรและภาษาไทยได้จารึกเปรียบเทียบ
จุลศักราชกับพุทธศักราชไว้ดังนี้

"แต่พระเจ้าเจ้าแก่นฝพานไชร โถ 1956 เข้าวันไค 259 วัน
จัตวาศก. เกือน 10 ออกใหม่ไค 11 คำ วันพลุห้สบกี้..."²

¹ชนิด อยู่โพธิ์. บันทึกเกณฑ์สอบศักราช, วารสารศิลปากร (ปีที่ 5 เล่ม 3
พ.ศ. 2494), หน้า 56.

²ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 3, เรื่องเดิม, หน้า 90.

พุทธศักราช 1956 วัน ไต่ 259 วัน จัตุรัสก เดือน 10 ขึ้น 11 ค่ำ วันพฤหัสบดี
(จัตุรัสกหรือจุลศักราช 774)

พุทธศักราช 1956 ตรงกับจุลศักราช 774 ศักราชทั้งสองแตกต่างกัน (1956 - 774)
1182 ปี

หนังสือออกวิสุทธิสุนทร ไต่กล่าวถึงพุทธศักราชเปรียบเทียบกับจุลศักราชไว้ดังนี้

"...หนังสือมาวันพุธ เดือนแปด แรมสองค่ำ เดือนพฤก
ศักราช 2231"¹ (นพศกตรงกับจุลศักราช 1049)

พุทธศักราช 2231 ตรงกับจุลศักราช 1049 พุทธศักราชกับจุลศักราชแตกต่างกัน
2231 - 1049 เท่ากับ 1182 ปี

สรุป เสนอการเปรียบเทียบหรือเกณฑ์การแปลงพุทธศักราชกับจุลศักราชในสมัย
กรุงสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยา ใช้เกณฑ์ 1182 ปี หรือใช้เกณฑ์พุทธศักราชตั้งขึ้นก่อน,
จุลศักราช 1182 ปี ถ้าวทราบพุทธศักราชในสมัยกรุงสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยา ต้องการ
ทราบจุลศักราช ให้เอา 1182 ปี มาลบพุทธศักราชนั้น อาทิเช่นพุทธศักราช 2310 ตรงกับ
จุลศักราช 2310 - 1182 เท่ากับ 1128 หรือถ้าวทราบจุลศักราช แล้วต้องการทราบ
พุทธศักราชให้เอา 1182 บวกจุลศักราชนั้น อาทิเช่น จุลศักราช 754 ตรงกับพุทธศักราช
754 + 1182 เท่ากับ 1936 เป็นต้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ประชุมจดหมายเหตุ สมัยอยุธยา ภาค 1, เรื่องเดิม, หน้า 18.

ตารางสรุปเกณฑ์การเปรียบเทียบพุทธศักราชกับศักราชอื่นในสมัยกรุงสุโขทัย และ
กรุงศรีอยุธยา

พุทธศักราช	ลบด้วย	1182	เป็น	จุลศักราช	บวกด้วย	1182	เป็น	พุทธศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	622	เป็น	มหาศักราช	บวกด้วย	622	เป็น	พุทธศักราช
พุทธศักราช	ลบด้วย	544	เป็น	คริสต์ศักราช	บวกด้วย	544	เป็น	พุทธศักราช

หมายเหตุ

ตัวอย่างการอ่านตารางข้างบนนี้ อ่านดังนี้ คือ
 พุทธศักราชลบด้วย 1182 เป็นจุลศักราช และ จุลศักราชบวกด้วย 1182
 เป็นพุทธศักราช เป็นต้น.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงการเปรียบเทียบศักราชชนิดต่าง ๆ ที่สำคัญในหลักฐานฝ่ายไทย

การแสดงผลการเปรียบเทียบศักราชต่อไปนี้ จะเปรียบเทียบเฉพาะศักราชที่สำคัญ ๆ และมีปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยจะเริ่มเปรียบเทียบศักราชแต่ละชนิด ตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาประมาณ 200 ปี โดยใช้เกณฑ์การเปรียบเทียบในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงต่อไปนี้

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
ขาด	2325	1782	1704	1144	1
เถาะ	2326	1783	1705	1145	2
มะโรง	2327	1784	1706	1146	3
มะเส็ง	2328	1785	1707	1147	4
มะเมีย	2329	1786	1708	1148	5
มะแม	2330	1787	1709	1149	6
วอก	2331	1788	1710	1150	7
ระกา	2332	1789	1711	1151	8
จอ	2333	1790	1712	1152	9
กุน	2334	1791	1713	1153	10
ชวด	2335	1792	1714	1154	11
ฉลู	2336	1793	1715	1155	12
ขาด	2337	1794	1716	1156	13
เถาะ	2338	1795	1717	1157	14
มะโรง	2339	1796	1718	1158	15
มะเส็ง	2340	1797	1719	1159	16
มะเมีย	2341	1798	1720	1160	17
มะแม	2342	1799	1721	1161	18

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีบัญชี	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
วอก	2343	1800	1722	1162	19
ระกา	2344	1801	1723	1163	20
จอ	2345	1802	1724	1164	21
กุน	2346	1803	1725	1165	22
ชวก	2347	1804	1726	1166	23
ฉลู	2348	1805	1727	1167	24
ชลา	2349	1806	1728	1168	25
เถาะ	2350	1807	1729	1169	26
มะโรง	2351	1808	1730	1170	27
มะเส็ง	2352	1809	1731	1171	28
มะเมีย	2353	1810	1732	1172	29
มะแม	2354	1811	1733	1173	30
วอก	2355	1812	1734	1174	31
ระกา	2356	1813	1735	1175	32
จอ	2357	1814	1736	1176	33
กุน	2358	1815	1737	1177	34
ชวก	2359	1816	1738	1178	35
ฉลู	2360	1817	1739	1179	36
ชลา	2361	1818	1740	1180	37
เถาะ	2362	1819	1741	1181	38
มะโรง	2363	1820	1742	1182	39
มะเส็ง	2364	1821	1743	1183	40

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีเกษักร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
มะเมีย	2365	1822	1744	1184	41
มะแม	2366	1823	1745	1185	42
วอก	2367	1824	1746	1186	43
ระกา	2368	1825	1747	1187	44
จอ	2369	1826	1748	1188	45
กุน	2370	1827	1749	1189	46
ชวค	2371	1828	1750	1190	47
ฉลู	2372	1829	1751	1191	48
ชวด	2373	1830	1752	1192	49
เถาะ	2374	1831	1753	1193	50
มะโรง	2375	1832	1754	1194	51
มะเส็ง	2376	1833	1755	1195	52
มะเมีย	2377	1834	1756	1196	53
มะแม	2378	1835	1757	1197	54
วอก	2379	1836	1758	1198	55
ระกา	2380	1837	1759	1199	56
จอ	2381	1838	1760	1200	57
กุน	2382	1839	1761	1201	58
ชวค	2383	1840	1762	1202	59
ฉลู	2384	1841	1763	1203	60
ชวด	2385	1842	1764	1204	61
เถาะ	2386	1843	1765	1205	62

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
มะโรง	2387	1844	1766	1206	63
มะเส็ง	2388	1845	1767	1207	64
มะเมีย	2389	1846	1768	1208	65
มะแม	2390	1847	1769	1209	66
วอก	2391	1848	1770	1210	67
ระกา	2392	1849	1771	1211	68
จอ	2393	1850	1772	1212	69
กุน	2394	1851	1773	1213	70
ชวภ	2395	1852	1774	1214	71
ฉลู	2396	1853	1775	1215	72
ชลา	2397	1854	1776	1216	73
เถาะ	2398	1855	1777	1217	74
มะโรง	2399	1856	1778	1218	75
มะเส็ง	2400	1857	1779	1219	76
มะเมีย	2401	1858	1780	1220	77
มะแม	2402	1859	1781	1221	78
วอก	2403	1860	1782	1222	79
ระกา	2404	1861	1783	1223	80
จอ	2405	1862	1784	1224	81
กุน	2406	1863	1785	1225	82
ชวภ	2407	1864	1786	1226	83
ฉลู	2408	1865	1787	1227	84

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
ขาด	2409	1866	1788	1228	85
เถาะ	2410	1867	1789	1229	86
มะโรง	2411	1868	1790	1230	87
มะเส็ง	2412	1869	1791	1231	88
มะเมีย	2413	1870	1792	1232	89
มะแม	2414	1871	1793	1233	90
วอก	2415	1872	1794	1234	91
ระกา	2416	1873	1795	1235	92
จอ	2417	1874	1796	1236	93
กุน	2418	1875	1797	1237	94
ชวค	2419	1876	1798	1238	95
ฉลู	2420	1877	1799	1239	96
ขาด	2421	1878	1800	1240	97
เถาะ	2422	1879	1801	1241	98
มะโรง	2423	1880	1802	1242	99
มะเส็ง	2424	1881	1803	1243	100
มะเมีย	2425	1882	1804	1244	101
มะแม	2426	1883	1805	1245	102
วอก	2427	1884	1806	1246	103
ระกา	2428	1885	1807	1247	104
จอ	2429	1886	1808	1248	105
กุน	2430	1887	1809	1249	106

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
ชวค	2431	1888	1810	1250	107
ฉลู	2432	1889	1811	1251	108
ขาล	2433	1890	1812	1252	109
เถาะ	2434	1891	1813	1253	110
มะโรง	2435	1892	1814	1254	111
มะเส็ง	2436	1893	1815	1255	112
มะเมีย	2437	1894	1816	1256	113
มะแม	2438	1895	1817	1257	114
วอก	2439	1896	1818	1258	115
ระกา	2440	1897	1819	1259	116
จอ	2441	1898	1820	1260	117
กุน	2442	1899	1821	1261	118
ชวค	2443	1900	1822	1262	119
ฉลู	2444	1901	1823	1263	120
ขาล	2445	1902	1824	1264	121
เถาะ	2446	1903	1825	1265	122
มะโรง	2447	1904	1826	1266	123
มะเส็ง	2448	1905	1827	1267	124
มะเมีย	2449	1906	1828	1268	125
มะแม	2450	1907	1829	1269	126
วอก	2451	1908	1830	1270	127
ระกา	2452	1909	1831	1271	128

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
จอ	2453	1910	1832	1272	129
กุน	2454	1911	1833	1273	130
ชวก	2455	1912	1834	1274	131
ฉลู	2456	1913	1835	1275	132
ชาล	2457	1914	1836	1276	133
เถาะ	2458	1915	1837	1277	134
มะโรง	2459	1916	1838	1278	135
มะเส็ง	2460	1917	1839	1279	136
มะเมีย	2461	1918	1840	1280	137
มะแม	2462	1919	1841	1281	138
วอก	2463	1920	1842	1282	139
ระกา	2464	1921	1843	1283	140
จอ	2465	1922	1844	1284	141
กุน	2466	1923	1845	1285	142
ชวก	2467	1924	1846	1286	143
ฉลู	2468	1925	1847	1287	144
ชาล	2469	1926	1848	1288	145
เถาะ	2470	1927	1849	1289	146
มะโรง	2471	1928	1850	1290	147
มะเส็ง	2472	1929	1851	1291	148
มะเมีย	2473	1930	1852	1292	149
มะแม	2474	1931	1853	1293	150

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีบัญชี	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
วอก	2475	1932	1854	1294	151
ระกา	2476	1933	1855	1295	152
จอ	2477	1934	1856	1296	153
กุน	2478	1935	1857	1297	154
ชวก	2479	1936	1858	1298	155
ฉุ	2480	1937	1859	1299	156
ชาล	2481	1938	1860	1300	157
เถาะ	2482	1939	1861	1301	158
มะโรง	2483	1940	1862	1302	159
มะเส็ง	2484	1941	1863	1303	160
มะเมีย	2485	1942	1864	1304	161
มะแม	2486	1943	1865	1305	162
วอก	2487	1944	1866	1306	163
ระกา	2488	1945	1867	1307	164
จอ	2489	1946	1868	1308	165
กุน	2490	1947	1869	1309	166
ชวก	2491	1948	1870	1310	167
ฉุ	2492	1949	1871	1311	168
ชาล	2493	1950	1872	1312	169
เถาะ	2494	1951	1873	1313	170
มะโรง	2495	1952	1874	1314	171
มะเส็ง	2496	1953	1875	1315	172

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
มะเมีย	2497	1954	1876	1316	173
มะแม	2498	1955	1877	1317	174
วอก	2499	1956	1878	1318	175
ระกา	2500	1957	1879	1319	176
จอ	2501	1958	1880	1320	177
กุน	2502	1959	1881	1321	178
ชวค	2503	1960	1882	1322	179
ฉลู	2504	1961	1883	1323	180
ชกาล	2505	1962	1884	1324	181
เถาะ	2506	1963	1885	1325	182
มะโรง	2507	1964	1886	1326	183
มะเส็ง	2508	1965	1887	1327	184
มะเมีย	2509	1966	1888	1328	185
มะแม	2510	1967	1889	1329	186
วอก	2511	1968	1890	1330	187
ระกา	2512	1969	1891	1331	188
จอ	2513	1970	1892	1332	189
กุน	2514	1971	1893	1333	190
ชวค	2515	1972	1894	1334	191
ฉลู	2516	1973	1895	1335	192
ชกาล	2517	1974	1896	1336	193
เถาะ	2518	1975	1897	1337	194

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ (ต่อ)

ปีนักษัตร	ปีพุทธศักราช	ปีคริสต์ศักราช	ปีมหาศักราช	ปีจุลศักราช	ปีรัตนโกสินทรศก
มะโรง	2519	1976	1898	1338	195
มะเส็ง	2520	1977	1899	1339	196
มะเมีย	2521	1978	1900	1340	197
มะแม	2522	1979	1901	1341	198
วอก	2523	1980	1902	1342	199
ระกา	2524	1981	1903	1343	200

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย